בָּטְלוּ דִּינֵי קְנָסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, מאחר שלא היו בנמצא חכמים שנסמכו, וחכם שאינו סמוך אינו רשאי לדון דיני קנסות.

ומספרת הגמרא את המעשה שהיה בענין זה: שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה מַלְכוּת רומי הָרִשְׁעָה גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁכָּל חכם הַסּוֹמֵךְ אחרים יֵהָרֵג, וְכֵן כָּל הַנִּסְמָךְ מִפִּי חכם יֵהָרֵג, וְכֵן עִיר שֶׁסּוֹמְכִין בָּהּ תֵּיחָרֵב, וְכֵן תְּחוּמִין שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן יֵעָקְרוּ, כלומר, אם תהא הסמיכה מחוץ לעיר, ייעקרו כל הערים הסמוכות, אשר מקום הסמיכה יהא בתוך אלפיים אמה שלהן. מָה עָשָׂה רבי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, חָלַשׁ וְיָשַׁב לוֹ בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים כדי שיוכל להסתתר ביניהם, וּבֵין שְׁתֵּי עֲיָירוֹת גְּדוֹלוֹת ולא בתוך העיר, כדי שאם יוודע הדבר לא יחריבו את העיר, וּבֵין שְׁנֵי תְּחוּמֵי שַׁבָּת – כדי שאם יוודע הדבר לא יעקרו את העיר הסמוכה לאותו מקום, מאחר שמחוץ לתחום העיר אינו נידון כבתוך העיר. והיכן היה אותו המקום, בֵּין אוּשָׁא לִשְׁפַרְעָם, וְסָמַךְ שָׁם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים, וְאֵלּוּ הֵן, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ, וְרַבּ אוֹיָא מוֹסִיף שאף סמך לְרַבִּי נְחֶמְיָה. כֵּיוָן שֶׁהִכִּירוּ אוֹיְבֵיהֶם בָּהֶן – מאחר שהבחינו חיילי המלכות שעוסקים הם בסמיכה ורצו לתופסם ולהורגם, אָמַר לָהֶן רבי יְהוּדָה בן בבא לתלמידיו, בָּנַי רוּצוּ והמלטו מהם. אָמְרוּ לוֹ תלמידיו, רַבִּי, מָה תְּהֵא עָלֶיךָ, שאתה זקן ואינך יכול לברוח, אָמַר לָהֶן, הֲרֵינִי מוּטָל לִפְנֵיהֶם כְּאֵבֶן שֶׁאֵין לָהּ הוֹפְכִים – שלא אהפוך עורף לברוח מהם. אָמְרוּ, לֹא זָזוּ האויבים מִשָּׁם עַד שֶׁנִּעָצְצוּ בּוֹ [־בגופו של רבי יהודה בן בבא] שְׁלֹשׁ מֵאוֹת לוּנְבְּיאוֹת [־חניתות] שֶׁל בַּרְזֶל, וַעֲשָׂאוּהוּ מנוקב כִּכְבָרָה [־מסננת]. ומתבאר ממעשה זה, שרבי יהודה בן בבא סמך את תלמידיו לבדו, ולא היו אחרים עמו, ויש להוכיח מכאן שאין צריך שלשה כדי לסמוך התלמידים.

מתרצת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אַחֲרִינֵי הֲוֹו בַּהֲדֵיהּ – היו עמו שני חכמים נוספים שהשתתפו בסמיכת התלמידים, וַהֲאי דְּלָא חָשֵׁישׁ לְהוּ – והטעם שלא נזכרו בגמרא, מִשּׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, שהוא היה הגדול שבהם, ולפיכך נקרא הדבר על שמו.

הגמרא שואלת על הנזכר במעשה זה שרבי מאיר נסמך על ידי רבי יהודה בן בבא: שואלת הגמרא: וְרַבִּי מֵאִיר, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא סָמְכֵיהּ – וכי רבי יהודה בן בבא הוא זה שסמך את רבי מאיר, וְהָא אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הָאוֹמֵר שֶׁרַבִּי מֵאִיר לֹא סָמְכוֹ רַבִּי עֲקִיבָא אֵינוֹ אֶלָּא טוֹעֶה, נמצא, שרבי מאיר נסמך על ידי רבי עקיבא ולא על ידי רבי יהודה בן בבא.

מתרצת הגמרא: סָמְכֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא וְלֹא קָנְקֵל – מתחילה סמכו רבי עקיבא, אך לא נתקבל הדבר, מאחר שרבי מאיר היה צעיר באותה שעה, ולאחר זמן סָמְכֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא וְקָנְקֵל – סמכו רבי יהודה בן בבא, ואז נתקבלה סמיכתו.

הגמרא מבארת האם יש סמיכה בחוץ לארץ: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין סְמִיכָה בְּחוּצָה לָאָרֶץ. מבררת הגמרא: מַאי אֵין סְמִיכָה – מה היא כוונת דבריו שאין סמיכה בחוץ לארץ, אִילֵימָא דְּלָא דָּיְינֵי דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ – אם נאמר שכוונתו שאין דנים כלל דיני קנסות בחוץ לארץ, ואפילו אם הדיין נסמך בארץ ישראל אין הסמיכה מועילה לו לדון דיני קנסות בחוץ לארץ, כיצד יתכן לומר כן, וְהָא תָּנֵן – והרי שנינו במשנה (מכות ז.) שַׁנְהֶדְרִין נוֹחֶגֶת בֵּין בָּאָרֶץ וּבֵין בְּחוּצָה לָאָרֶץ, דהיינו, שבכל מקום בו נמצאים הסנהדרין, יכולים הם לדון את כל סוגי הדינים. אֶלָּא בהכרח יש לומר שכוונת דבריו היא, דְּלָא סָמְכִינַן בְּחוּצָה לָאָרֶץ – שאין סומכים בחוץ לארץ אלא בארץ ישראל, אך לאחר שנסמך אדם בארץ ישראל רשאי הוא מעתה לדון דיני קנסות אף בחוץ לארץ.

הגמרא מבררת פרטי דינים בזה: פְּשִׁיטָא – פשוט הדבר, שאם הסּוֹמְכִין נמצאים בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְהַנִּסְמָכִין שוהים בָּאָרֶץ, ודאי שאין הם יכולים לסומכם, דְּהָא אָמְרִינַן דְּלָא – שהרי נתבאר שאי אפשר לסמוך בחוץ לארץ. אֶלָּא יש לברר מה יהא הדין באופן שהסּוֹמְכִין נמצאים בָּאָרֶץ, וְאילו הַנִּסְמָכִין שוהים בְּחוּצָה לָאָרֶץ, מַאי – מה הדין, האם מועילה סמיכה זו מאחר שהסומך עומד בארץ ישראל, או שאין הסמיכה מועילה עד שיהא הנסמך עומד על יד הסומך, אך באופן כזה שהוא רחוק הימנו, אין הסמיכה מועילה.

הגמרא פושטת ספק זה: תָּא שְׁמַע, דְּרַבִּי יוֹחָנָן הֲוָה מְצַטַּעַר עֲלֵיהּ דְּרַב שֵׁמֶן בַּר אַבָּא – רבי יוחנן היה מצטער על כך שאין הוא יכול לסמוך את רב שמן בר אבא, והטעם שלא יכול היה לסומכו, משום דְּלָא הֲוָה גַּבֵּיהּ דִּלִיסְמְכֵיהּ – לא היה אצלו שיוכל לסומכו. ויש להוכיח מכך שאי אפשר לסמוך אם אין הנסמך על יד הסומך. ומביאה הגמרא מעשה נוסף בעין זה: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זִירוּד וְחַד דְּעִימֵיהּ – וחכם נוסף שהיה עמו, וּמַנּוּ – ומי הוא, רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַבְקְמָאי, וְאָמְרִי לֵהּ – ויש אומרים שמעשה זה היה עם רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַבְקְמָאי וְחַד דְּעִימֵיהּ – וחכם שעמו, וּמַנּוּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן זִירוּד, חַד דַּהֲוָה גַּבֵּיהּ סַמְכוּהוּ – אדם אחד שהיה מצוי אצלם סמכוהו, וְחַד דְּלָא הֲוָה גַּבֵּיהּ לָא סַמְכוּהוּ – ואדם אחר שלא היה מצוי לפניהם לא סמכוהו. ומוכח ממעשה זה, שאין סומכים אלא אם כן הנסמך עומד בפני הסומך.

הגמרא מביאה מעשים נוספים בעניני סמיכה: רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, הֲוָה קָא מְשַׁתְּקִיד רַבִּי יוֹחָנָן לְמִיסְמְכִינְהוּ – רבי יוחנן היה שוקד ומצפה לסמוך את רבי חנינא ורבי הושעיא, לָא הֲוָה מִסְתַּיְיעָא מִילְּתָא – אך לא הסתייע הדבר בידו. הֲוָה קָא מְצַטַּעַר טוּבָא – והיה מצטער על כך הרבה. אָמְרוּ לֵיהּ רבי חנינא ורבי הושעיא לרבי יוחנן, לָא נְצַטַּעַר מַר – אל לך להצטער על כך שאין עולה בידך לסומכנו, דַּאֲנַן מְדִבֵּית עֲלִי קָאָתֵינַן – מאחר שאנו ממשפחתו של עלי הכהן, ולפיכך אין אנו זוכים להיסמך, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, מַנַּיִן שֶׁאֵין נִסְמָכִין לְבֵית עֲלִי – שאין צאצאי עלי הכהן זוכים להיסמך, שֶׁנֶּאֱמַר לעלי הכהן (שמואל א׳ ב לב) 'לֹא יִהְיֶה זָקֵן בְּבֵיתְךָ כָּל הַיָּמִים', ויש לברר מַאי זָקֵן – מה היא כוונת הכתוב שלא יהא זקן בצאצאיו של עלי הכהן, אִילֵימָא זָקֵן מַמָּשׁ – אם הכוונה בזה שלא יגיעו צאצאיו לגיל זקנה, וְהָכְתִיב – הרי נאמר בפסוק שלאחריו (שם לג) כָּל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים, דהיינו, צאצאיך ימותו בגיל צעיר, ואם כן מדוע הוצרך הכתוב לומר 'לא יהיה זקן בביתך', אֶלָּא בהכרח הכוונה בזה היא שאין צאצאיו זוכים לבוא לידי סְמִיכָה, ו'זקן בביתך' היינו חכם הנסמך, כמו שאמרו חכמים (קידושין לב:) 'אין זקן אלא מי שקנה חכמה'.

רַבִּי זֵירָא הֲוָה מִיטַּמַּר מִלְּמִיסְמְכֵיהּ – רבי זירא היה מסתתר מרבו כדי שלא יסמכנו, והטעם שעשה כן הוא משום דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְעוֹלָם יֵצֵי אָדָם כָּבֵל וְקַלִּים – תמיד תהיה באפילה ותחיה, דהיינו, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה. כֵּיוָן דְּשַׁמְעֵהּ לְהָא דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר – אך לאחר ששמע את המימרא של רבי אלעזר שאין אָדָם עוֹלֶה לְגְדוּלָּה אֶלָּא אִם כֵּן מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו, אֲמַצֵי לֵיהּ אַנַפְשֵׁיהּ – המציא [־מסר] את עצמו לידי רבו כדי שיסמכנו.

כִּי סַמְכוּהוּ לְרַבִּי זֵירָא שָׁרוּ לֵיהּ תָּכְרִי – בשעת סמיכתו של רבי זירא שרו לו בדרך משל שיר ששרים לכלה, לֹא כָּחַל [־צבע שצובעות בו הנשים את עיניהן] וְלֹא שָׂרַק [־צבע המאדים את הפנים] וְלֹא פֵּרְכוּס [־קליעת שיער] וַעֲלַת חֵן, כלומר, כלה זו נאה היא, שאף כאשר אינה כוחלת את עיניה, ואינה מאדימה את פניה, ואינה קולעת את שערה, מכל מקום היא מעלת חן.

כִּי סַמְכוּהוּ לְרַבִּי אַמֵּי וּלְרַבִּי אַסִּי שָׁרוּ לְהוּ תָּכְרִי – בשעת סמיכתם של רבי אמי ורבי אסי שרו להם כך, כָּל מִן דִּין כָּל מִן דִּין סְמוֹכוּ לָנָא – כל האנשים שהם כמו אלו הראויים לסמיכה תסמכנו לנו, לָא תִסְמְכוּ לָנָא – אך אל תסמכו לנו לָא מְפָרְמִיטֵי – אנשים שאינם נותנים טעם לדבריהם, וְלָא מְפָרְמִיסֵי – אלו שמתפכים את טעמי התורה, וְאָמְרִי לֵהּ – ויש הסוברים שכך אמרו, אל תסמכו לנו לָא מְחָמְיִסֵי – אלו שמונעים מלומר את טעמי התורה, וְלָא מְטוּרְמִיסֵי – אנשים ריקנים.

רַבִּי אֲבָהוּ היה פרנס המקורב למלכות, כִּי הֲוָה אָתֵי מְפַתְּיְיכְתָא לְבֵי קֵיסָר – כאשר היה בא מן הישיבה לבית הקיסר, נָפְקִי מַטְרוֹנִיתָא דְּבֵי קֵיסָר – היו יוצאות שָׂרות מבית הקיסר, וּמְשָׁרְיָין לֵיהּ – והיו שָׂרות לו כך, רָבָּה דְּעַמֵּיהּ – נשיא בעמיו, מָרֵבָּרְנָא דְּאוּמָּתֵיהּ – מנהיג אומתו, בּוּצִינָא דְּנְהוֹרָא – נר המאיר, בְּרִיךְ מַתָּיֵיךְ לְשָׁלֵם – ברוך בואך לשלום.

שנינו במשנה: עֲרִיפַת עֶגְלָה בִּשְׁלֹשָׁה דברי רבי שמעון, רבי יהודה

המשך בעמוד כב

אומר בחמשה.

תָּנוּ רַבָּנָן – שנו חכמים בברייתא, נאמר לגבי עגלה ערופה (דברים כא ב) 'וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשׁוֹפְטֶיךָ וּמָדְדוּ אֶל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הֶחָלָל', ויש ללמוד מן המקרא את מספר הזקנים היוצאים מסנהדרין גדולה למדידת עגלה ערופה. 'זְקֵנֶיךָ' הוא לשון רבים, ומיעוט רבים שְׁנַיִם, ואף 'שׁוֹפְטֶיךָ' הוא לשון רבים ומיעוטם שְׁנַיִם, נמצא שצריך ארבעה זקנים, וְאַחר שכלל הוא בידינו שאין עושים בֵּית דִּין שמספר חבריו שָׁקוּל, דהיינו, שאין עושים בית דין של זוגות, כדי שאם ייחלקו ביניהם יוכלו להכריע אחר הרוב, לפיכך מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן – על ארבעת הזקנים עוֹד אֶחָד, חֲמִשָּׁה זקנים. אלו דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, 'זְקֵנֶיךָ' הוא לשון רבים ומיעוטם שְׁנַיִם, וְאַחר שאין עושים בֵּית דִּין שָׁקוּל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם עוֹד אֶחָד, חֲמִשָּׁה זקנים למדידת עגלה ערופה.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַאי שׁוֹפְטֶיךָ מַאי עֲבִיד לֵיהּ – מה ילמד רבי שמעון מתיבת 'שופטיך'. ומשיבה: הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִיוְּחַדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ – הוא לומד מתיבה זו שאין די בזקנים מסנהדרין קטנה, אלא צריך שיהיו מן המיוחדים שבשופטים, דהיינו, מסנהדרין גדולה.

מבררת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה, הדורש את תיבת 'שופטיך' להוסיף על מנין הזקנים, מנין ילמד שהם מסנהדרין גדולה. ומבארת: מִזְּקֵנֶיךָ נָפְקָא – הוא לומד זאת מייתור אות אחת, שהרי יכול היה הכתוב לומר 'ויצאו זקני שופטיך', ומאחר ונקט 'זקניך' יש ללמוד מכך שהם מן המיוחדים שבזקנים, דהיינו, סנהדרין גדולה.

שבה הגמרא ומבררת: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, מדוע הוצרך ללמוד ענין זה מתיבת 'שופטיך', הרי יכול היה ללמוד זאת כרבי יהודה, ממה שנכתב 'זקניך' ולא 'זקני'. ומבארת: אִי מִזְּקֵנֵי – אילו היה נאמר בכתוב 'ויצאו זקני', הָוֶה אָמֵינָא זְקֵנֵי הַשּׁוּק – היינו אומרים שדי בזקנים מן השוק, דהיינו, מאלו שאינם יושבים בסנהדרין כלל, לפיכך כָּתַב רַחֲמָנָא זְקֵנֶיךָ, וְאִי הוה כָּתְבִית רק 'ויצאו זְקֵנֶיךָ' בלא תיבת 'ושופטיך', הָוֶה אָמֵינָא – היינו אומרים שדי בזקנים מן סַנְהֶדְרֵי קְטַנְּתָא, ולפיכך כָּתַב רַחֲמָנָא 'וְשׁוֹפְטֶיךָ', ללמד שעל הזקנים להיות מִמְּיוּחָדִין שֶׁבְּשׁוֹפְטֶיךָ, דהיינו, מסנהדרין גדולה, ונמצא שתיבת 'ושופטיך' נצרכת היא, ואי אפשר לדורשה לענין מספר הזקנים, ועל כן אין מנינם אלא שלשה.

שבה הגמרא ומבררת: וְרַבִּי יְהוּדָה, כיצד דורש הוא את תיבת 'שופטיך' לענין מספר הזקנים, הרי תיבה זו נצרכת ללמד שיהיו הזקנים מסנהדרין גדולה, וכדברי רבי שמעון. ומבארת הגמרא: נָסַר – הוא לומד גזירה שוה 'זְקֵנֵי וְזְקֵנֵי' מִן המקרא שנאמר לגבי סמיכת זקנים על פר העלם דבר של ציבור (ויקרא ד טו) 'וְסָמְכוּ זִקְנֵי הָעֵדָה אֶת יְדֵיהֶם', שמאחר ונאמרה תיבת 'זקני' בין בעגלה ערופה ובין בפר העלם דבר יש ללומדם זה מזה, מַה לְהַלָּן – כשם שלגבי סמיכת הזקנים על הפר צריך את המְיוּחָדִין שֶׁבָּעֵדָה – סנהדרין גדולה, אַף כָּאן לענין עגלה ערופה צריך את המְיוּחָדִין שֶׁבְּזְקֵנֶיךָ, ונמצא שתיבת 'שופטיך' מיותרת לדרשה, להוסיף על מספר הזקנים.

מקשה הגמרא: אִי יָלֵיף – אם רבי יהודה לומד את הדין שצריך סנהדרין גדולה בעגלה ערופה מסמיכת זקנים, לֵילַף כּוּלַּהּ מֵהָתָם – יכול הוא ללמוד את כל הדינים משם, ואף את מנין הזקנים, ואם כן 'זְקֵנֶיךָ וְשׁוֹפְטֶיךָ' לָמָּה לִי – מדוע הוצרך התנא ללמוד מתיבות אלו את מנין הזקנים. אֶלָּא, בהכרח צריך לומר שרבי יהודה אינו לומד גזירה שוה מסמיכת זקנים, אלא סובר כרבי שמעון שיש ללמוד מתיבת 'שופטיך' שיהיו הזקנים מסנהדרין גדולה, ומכל מקום ניתן ללמוד משם אף לענין מנין הזקנים, משום שהוא סובר שיכול היה הכתוב לומר 'ויצאו זקניך שופטיך', ונמצא שהוי"ו של תיבת 'וְשׁוֹפְטֶיךָ' שהיא מיותרת לכאורה באה לְמִנְיָנָא – לענין מנין הזקנים, ללמד שיש להוסיף עוד שנים, ולפיכך צריך חמשה זקנים, מבררת הגמרא: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן – מדוע אינו לומד להוסיף על מנין הזקנים מן האות וי"ו. ומבארת: וָי"ו לָא דָּרֵישׁ – הוא סובר שאין לדרוש את האות וי"ו, ולפיכך סובר שדי בשלשה זקנים.

מקשה הגמרא: אֶלָּא מֵעַתָּה – לאחר שנתבאר שלדעת הכל יש ללמוד מתיבת 'זקניך' לרבות שני זקנים, אם כן יש להוסיף עוד על מנינם, שהרי נאמר במקרא (דברים כא ב) 'וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשׁוֹפְטֶיךָ וּמָדְדוּ', ויש לדרוש מתיבת 'וְיָצְאוּ' לרבות עוד שְׁנַיִם, וכן מתיבת 'וּמָדְדוּ' לרבות עוד שְׁנַיִם, ונמצא שלְרַבִּי יְהוּדָה הסובר שצריך חמשה זקנים, יש להוסיף עליהם עוד ארבעה וְהֵרֵי כאן תִּשְׁעָה, ואילו לְרַבִּי שִׁמְעוֹן הסובר שצריך שלשה זקנים, יש להוסיף עליהם עוד ארבעה והרי כאן שִׁבְעָה.

מתרצת הגמרא: הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ – תיבות אלו נצרכות הן לדרשה, לְכִדְתַנְיָא – כמו ששנינו בברייתא, 'וְיָצְאוּ' הֵן וְלֹא שְׁלוּחָן – מתיבת 'ויצאו' יש ללמוד, שעל הזקנים לצאת בעצמם למדידת העגלה, ואין הם יכולים לשלוח שליחים לשם כך, ומתיבת 'וּמָדְדוּ' יש ללמוד, שֶׁאֲפִילּוּ נִמְצָא

ההרוג בְּעֲלִיל לָעִיר – סמוך בבירור לעיר, צָרִיךְ לַעֲסוֹק בְּמְדִידָה של המרחק אל הערים שסביבות החלל.

הגמרא מבארת שהמשנה אינה כשיטת רבי אליעזר בן יעקב: מַתְנִיתִין הסוברת שהמדידה נעשית על ידי זקני הסנהדרין בלבד, ואין צריך לזה אנשים נוספים, דִּלְא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, שיש לדרוש את התיבות 'וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשׁוֹפְטֶיךָ' שנאמרו לגבי עגלה ערופה כך, 'זְקֵנֶיךָ' זוֹ סַנְהֶדְרִין, 'וְשׁוֹפְטֶיךָ' זֶה מֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל, ומנין שהמלך והכהן גדול נקראים 'שופטין', מאחר שנאמר בהם לשון 'משפט', בְּמֶלֶךְ דִּכְתִיב (משלי כט ד) 'מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט יַעֲמִיד אָרֶץ', ובְּכֹהֵן גָּדוֹל דִּכְתִיב (דברים יז ט) 'וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשּׁוֹפֵט'. נמצא, שלדבריו צריכים להשתתף במדידה גם מלך וכהן גדול, ואילו משנתינו סוברת שרק זקני הסנהדרין משתתפים בה.

הגמרא מסתפקת בכמה עניינים נחלק רבי אליעזר בן יעקב על המשנה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב בַּחֲדָא פְּלִיג אוֹ בְּתַרְתֵּי פְּלִיג – האם הוא נחלק על המשנה בענין אחד או בשנים. ומבארת הגמרא את צדדי הספק, בְּמֶלֶךְ וְכֹהֵן גָּדוֹל פְּלִיג – האם נחלק רק בזה שהוא מוסיף מלך וכהן גדול, אֲבָל בְּסַנְהֶדְרֵי – לענין מספר זקני הסנהדרין אינו חולק על דברי המשנה, אלא אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה אִי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן – הוא סובר או כשיטת רבי יהודה שצריך חמשה זקנים, או כשיטת רבי שמעון שדי בשלשה זקנים, אוֹ דִילְמָא בְּסַנְהֶדְרֵי נַמֵּי פְּלִיג – שגם בענין מספר זקני הסנהדרין הוא חולק, דְּאָמַר פּוֹלֵה סַנְהֶדְרֵי בָּעֵינַן – וסובר שצריך שכל שבעים ואחד זקני הסנהדרין ייצאו למדידת עגלה ערופה.

רב יוסף מנסה לפשוט ספק זה מברייתא: אָמַר רַב יוֹסֵף, תָּא שְׁמַע, מִצָּאן זקן ממרא לזקני סנהדרין גדולה אַבֵּית פַּגֵּי – במקום בירושלים ששמו 'בית פגי', ושאל מהם דבר הלכה שנחלק בה עם זקני עירו, ולאחר שפסקו שלא כדעתו חזר לעירו וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן – נחלק על הוראתם והמשיך להורות כפי שהיה מורה מתחילה, יָכוֹל תְּהֵא הַמְּרָאָתוֹ הַמְּרָאָה וחייב מיתה, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יז ח) 'וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ', והיינו לשכת הגזית, שהיא מקום המיוחד למשפט, ולאחר מכן (שם יז יב) נתפרש דינו של זקן ממרא, ומקרא זה מְלַמֵּד, שֶׁהַמָּקוֹם שבו שרויים זקני הסנהדרין בשעת הוראתם הוא הגורם לדין זקן ממרא, שאם הורו כשהיו במקומם שבלשכת הגזית, הממרה עליהם חייב מיתה, ואם לא היו במקומם בשעת ההוראה, פטור.

עתה מבאר רב יוסף כיצד ניתן לפשוט את הספק מדברי הברייתא. ותחילה הוא מברר את הדין הנאמר בברייתא שאם יצאו לחוץ והמרה עליהם אין לו דין זקן ממרא: דְּנָפוּק כַּמָּה – כמה מזקני הסנהדרין יצאו לחוץ, אִילֵימָא – אם תאמר שרק מִקְצָתָן, אם כן מדוע צריך לומר 'שהמקום גורם', הרי אף בלא טעם זה אי אפשר לחייבו, דְּדִילְמָא הָנָךְ דְּאִיכָּא גַּוַּאי קָיְימִי כְּוָותֵיהּ – שהרי יתכן שאלו שנותרו בפנים סוברים כדעתו של הזקן. אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּנָפוּק כּוּלְּהוּ – שיצאו כל זקני הסנהדרין לחוץ, ושם המרה הזקן על כולם. ועתה יש לברר, לְמַאי יצאו, אִילֵימָא לְדַבֵּר חֻרְשׁוֹת, מִי מָצוּ נָפְקִי – האם רשאים הם לצאת, וְהָכְתִיב (שיר השירים ז ג) 'שָׁרָרֵךְ אַגַּן הַמַּזָּג אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג', ודרשו חכמים (להלן לז.), שאין זקני הסנהדרין רשאים לצאת לדבר הרשות, אלא אם כן נותרו שם עשרים ושלשה זקנים, כמנין סנהדרין קטנה. אֶלָּא פְּשִׁיטָא שיצאו לְדַבֵּר מִצְוָה, חֵיכִי דָּמֵי – באיזו מצוה מדובר, לָאו – האם לא לְמְדִידַת עֶגְלָה ערופה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, דְּאָמַר כּוּלֵּי סַנְהֶדְרֵי בָּעֵינַן – שצריך לזה את כל זקני הסנהדרין, ואם כן יש לפשוט מכאן שרבי אליעזר בן יעקב נחלק על דברי המשנה בשני עניינים, האחד, שמוסיף מלך וכהן גדול, והשני, שסובר שצריך את כל שבעים ואחד זקני הסנהדרין.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, לֹא – אין להעמיד שיצאו למדידת עגלה ערופה, אלא בְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ הסנהדרין לְהוֹסִיף עַל שטחה של הָעִיר ירושלים, וְעַל הָעֲזָרוֹת של המקדש, כַּדְּתַנְיָן (לעיל ב.), אֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד.

הגמרא מביאה ברייתא שבה מפורש כדברי רב יוסף: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף, מְצָאָן זקן ממרא לסנהדרין גדולה אַבֵּית פַּגֵּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן, וכיצד היה שיצאו כולם, בְּגוֹן שֶׁיָּצְאוּ לְמְדִירַת עֶגְלָה וּלְהוֹסִיף עַל הָעִיר וְעַל הָעֲזָרוֹת, יָכוֹל שֶׁתְּהֵא הַמְּרָאָתוֹ הַמְּרָאָה ויתחייב מיתה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם', מִלְּמַד שֶׁהַמָּקוֹם המיוחד לישיבת הסנהדרין, שהוא לשכת הגזית, הוא הגורם חיוב מיתה לזקן הממרה על דבריהם, אך אם המרה עליהם שלא במקומם פטור. ומבואר שגם למדידת עגלה צריך את כל שבעים ואחד הזקנים, ובהכרח שזו היא שיטת רבי אליעזר בן יעקב, שנחלק על דברי המשנה בשני עניינים, הן לענין מלך וכהן גדול, והן לענין מספר הזקנים המשתתפים במדידת העגלה.

שנינו במשנה: שפדיון נֶטַע רְבָעִי וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין בִּשְׁלֹשָׁה.

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת מהו מעשר שני שאין דמיו ידועים: תָּנוּ רַבָּנָן, אֵיזֶהוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין, הרי סתם פירות דמיהם ידועים בשוק, כגון פֵּרוֹת שֶׁהִרְקִיבוּ, וְיֵין שֶׁהִקְרִים [ר' החמיץ], וּמָעוֹת שֶׁהֶחֱלִידוּ, שבכל אופנים אלו שנתקלקל הדבר מכמות שהיה אין להם שער קצוב בשוק, ולפיכך צריך שלשה כדי לשום את ערכם עתה.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין פדיון מעשר שני שאין דמיו ידועים: תָּנוּ רַבָּנָן, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין פּוֹדִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה לָקוּחוֹת, כלומר, מותר לפדותו רק לאחר שיתברר מחירו על ידי שלשה סוחרים הבקיאים בשומא, אֲבָל לֹא בִּשְׁלֹשָׁה אנשים שֶׁאֵין לָקוּחוֹת – שאינם סוחרים בקיאים. וכשפודה על ידי שלשה סוחרים בקיאים, מותר אֲפִילּוּ אם נָכְרִי הוא אֶחָד מֵהֶן, וַאֲפִילּוּ אם אֶחָד מֵהֶם הוא הַבְּעָלִים של הפירות.

הגמרא מביאה ספק בענין זה של שומת הסוחרים: בָּעֵי רַבִּי יִרְמְיָה, שְׁלֹשָׁה לקוחות, וּמַטִּילִין לְתוֹךְ כִּיס אֶחָד, מַהוּ. דהיינו, אם שלושת הסוחרים הבקיאים בשומא הם שותפים יחדיו, האם גם בזה ניתן להכריע על פי שומתם, או שאינם נחשבים אלא כאחד, שמאחר והם עוסקים במסחר אחד דעותיהם שוות, ויש לשאול שני סוחרים נוספים לשומת הפירות.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מברייתא: תָּא שְׁמַע, אִישׁ וְשִׁתֵּי נָשָׁיו פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין דָּמָיו יְדוּעִין. כלומר, אדם ושתי נשיו שהם סוחרים בקיאים, יכולים לשום פירות מעשר שני שאין דמיו ידועים. ומאחר שדרך העולם היא שהאשה שותפה במסחרה עם בעלה, ניתן להוכיח מדברי הברייתא ששלשה סוחרים השותפים יחדיו יכולים לשום פירות מעשר שני. דוחה הגמרא: דְּיִלְמָא כְּגוֹן רַב פָּפָּא וּבַת אַבָּא סוֹרָאָה – יתכן שהברייתא עוסקת באיש ואשה כמו רב פפא ואשתו הנקראת 'בת אבא סוראה', שלא היו שותפים בסחורתם אלא היתה האשה עושה לעצמה, ובאופן כזה יכולים הם להצטרף לשומת מעשר שני, אך אם שותפים הם יתכן שאינם מצטרפים אלא כאדם אחד בלבד.

שנינו במשנה: פדיון הַהֶקְדֵּשׁוֹת בִּשְׁלֹשָׁה.

הגמרא מבארת שמשנתינו אינה כשיטת רבי אליעזר בן יעקב: מַתְנִיתִין הסוברת שפדיון הקדשות הוא בשלשה, דִּלְא כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אֲפִילּוּ צִינּוֹרָא [כלי קטן כעין מזלג, שטווים בו זהב] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ צְרִיכָה עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם לְפַדּוֹתָהּ. ולשיטתו, כל דבר של הקדש אינו נפדה בפחות מעשרה בני אדם, אך לשיטת המשנה די בשלשה.

הגמרא מבררת את טעמו של התנא במשנתינו: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵי, בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּאָמַר כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל עֲשָׂרָה כֹּהֲנִים כְּתוּבִין בְּפָרָשָׁה, דהיינו, עשר פעמים נכתבה תיבת 'כהן' לגבי פדיון הקדשות, שלש בפדיון ערכין, שלש בפדיון בהמה טמאה, וארבע בפדיון קרקעות, ולפיכך הוא סובר שיש לצרפם יחד ולהצריך שומת עשרה בני אדם בכל פדיון הקדש. אֶלָּא לְרַבָּנָן במשנתינו הסוברים שאין לצרף את הפרשיות יחדיו, ולפיכך אין הם מצריכים עשרה, אם כן שָׁלְשָׁה מָנָא לְהוּ – מנין להם שצריך שלשה אנשים שישומו את שוויו של הדבר שהוקדש. וְכִי תֵּימָא

המשך בעמוד ל

**דִּכְתִיב בֶּהוּ שְׁלֹשָׁה** – ואם תאמר שלומדים זאת ממה שנאמרה בפרשת פדיון בהמה טמאה שלש פעמים תיבת 'בהן', אם כן, **קַרְקָעוֹת דִּכְתִיב בֶּהוּ אַרְבָּעָה** כהנים **תֵּימְנֵי בְּאַרְבָּעָה** – יהא די לפדותם בארבעה אנשים, **וְכִי תֵּימָא חָכֵי נָמֵי** – ואם תאמר שאכן כך הוא הדין לשיטת חכמים, **אם כן אַלְמָה תְּנַן** – מדוע שנינו במשנה שפדיון **הַמַּקְרָקָעוֹת** הוא על ידי שומת **תִּשְׁעָה** ישראלים **וְכֹהֵן**.

**אֶלָּא מַאי** צריך לומר, שהטעם שמצריכים חכמים עשרה אנשים בפדיון קרקע של הקדש, משום **דְּמַשְׁלְמִי בֶּהוּ עֲשָׂרָה** – שבפרשת פדיון קרקע נשלמו במקרא עשר פעמים תיבת 'בהן', מאחר שהיא הפרשה המאוחרת שבכולם, וכבר נאמרו לפניה שלשה כהנים בפדיון ערכין, ושלשה כהנים בפדיון בהמה טמאה, ויחד עם ארבעת הכהנים שנאמרו בפדיון קרקע הרי כאן עשרה, ואם כן, אזי **חֻלִּין דְּמַשְׁלְמִי בֶּהוּ שִׁיתָּא לִיבְעֵי שִׁיתָּא** – פדיון מטלטלין של הקדש יש להצריך בו ששה בני אדם, שהרי בפרשה שניה העוסקת בפדיון בהמה טמאה וכל מטלטלין נשלמו במקרא שש פעמים תיבת 'בהן', שלש לגבי פדיון ערכין, ושלש לגבי פדיון בהמה טמאה, ומדוע סוברים חכמים שדי בשלשה אנשים לפדיון מטלטלין. מסיקה הגמרא, **קָשְׁיָא**.

שנינו במשנה: שפדיון **הָעֲרָכִין כּוּ'** המטלטלין בשלשה. מבררת הגמרא: **מַאי** – מה הם **עֲרָכִין הַמִּטַּלְטְלִין**, הרי כל ענין ערכין אינו נוהג אלא באדם שאומר 'ערכי עלי', ונותן את דמיו לפי גילו כמבואר בכתוב, ומה שייך ענין זה במטלטלין. מבארת הגמרא, **אָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב**, המשנה עוסקת **בְּאָדָם הָאוֹמֵר 'עֲרֵךְ כְּלִי זֶה עָלַי', דְּאָמַר רַב גִּידֵּל אָמַר רַב**,